

PAPER DETAILS

TITLE: AZERBAYCAN TÜRKÇESİNDEKİ KADIN GIYSİ ADLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AUTHORS: Miyase Kübra RAMAZANOGLU

PAGES: 127-152

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1025766>

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme

An Investigation on Women's Clothing Names in Azerbaijan Turkish

Yazar / Author

Miyase Kübra RAMAZANOĞLU*

Giriş

ADBİLİM, Doğan Aksan'ın tanımına göre: dar anlamda özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilim dalıdır. Geniş anlamda ise herhangi bir kavramdan hareket edilerek bu kavramın herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğu ve anlatımda hangi etkenlerin rol aldığını inceleyen bilim dalına ad bilimi denir. Bu çalışmada Azerbaycan Türkçesindeki kadın giysi adları tespit edilerek sınıflandırılmıştır, köken ve yapı bakımından değerlendirilmiştir. Ayrıca Azerbaycan'ın Türk kültürü içindeki yerine ve Türklerdeki giysi kültürüne değinilmiştir.

Tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde bir toplumun biriktirdiği, nesilden nesile aktardığı maddi ve manevi değerlere kültür denir. Kültürü dil, din, gelenek-görenekler, halkoyunları, yemekler, giysiler, ahlak anlayışı, dünya

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: mk.ramazanoglu@hotmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5770-5990>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):
Ramazanoğlu, Miyase Kübra (2020). "Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme". *Küllîye*, 1 (1): 127-152.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş/Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
30 Ocak 2020	19 Mart 2020	Araştırma Makalesi	127-152
30 January 2020	19 March 2020	Research Article	

Küllîye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

görüşü vb. unsurlar destekler. Kültür bir millete kimlik kazandırarak, diğer milletlerden ayıran önemli bir unsurdur. Toplumun birlik ve beraberlik duygusunu geliştiren, toplumun geçmişi ve geleceği arasında bağ kuran bir olgudur. Kültürü yok edilen toplumun kendisi de yok olur.

Türkler, tarihsel süreç içerisinde uzun yıllardan beri bulunmaktadır. Yaşadıkları coğrafya, savaşlar, sınır komşuları kültürlerini etkilemiş ve sürekli toplumsal bir gelişme ve değişim içinde olmuşlardır. Örneğin; Türkler çok fazla alfabe kullanmışlardır, alfabe değişimlerinde dini ve toplumsal değişimler etkili olmuştur. Müslümanlığı benimsemeleriyle Arap alfabesini kullanmışlardır. Rusların baskıcı tutumlarından dolayı Kiril alfabesini kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu da Türklerin birbirleriyle olan etkileşimini, yakınlaşmasını ve kültürel birliğini etkilemiştir. Dil insanların, toplumlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en önemli kültürel değerdir ve dilin sarsıntıya uğramasıyla birlikte Sovyet Rusya'da yaşayan Türkler ile Anadolu'da yaşayan Türklerin siyasi, sosyal birliği sarsıldığı gibi kültürel birliği de sarsılmıştır. Fakat birbirlerinden kopmamıştır. Kopmamasında bağımsızlıklarını almaları ve Latin alfabesine geçmeleri etkili olmuştur.

Azerbaycan Türkleri toplumsal değişimlere ve yapılan tüm dış müdahalelere rağmen Türk kültürüne sahip çıkmış, kültürlerini yaşatmak için mücadele vermiştir. Türk kültürünün devam ettirildiği bir Türk Cumhuriyeti'dir. Örneğin; Türklerin ortak değeri olan Dede Korkut'ta ad verme geleneği mevcuttur. Azerbaycan Türkleri bu kültürü yaşatmaktadır. Ad verme kültürü halkların milli geleneklerine dayanır. Azerbaycan Türklerinde çeşitli ad verme adetleri mevcuttur. Eski zamanlarda; çocuğa adını doğanın kendisi verirdi. Çocuk doğduğu zaman doğa nasıl bir haldeyse ona göre çocuğa ad konulurdu. Bu adın çocuğun gelecekteki karakterini belirleyeceğine inanılmaktaydı. Örneğin; Boran, Yağmur, Bulut, Toran, Seher, Güney, Kuzey, Gündoğdu, Aydoğdu, Aydoğmuş, Ayaz, Duman, Çouğun, Güneş, Aytekin, Ayhanım, Güntekin, Tuğay, Aysel, Aysu... Tabiatla ilgili ad verilemiyorsa çocuğun fiziki özelliklerine göre ad verilmekteydi; Karacığa, Karatel, Altıntel, Altınsaç, Altıncığa, Gülümser, Ayçiçek, Alçiçek, Çemen, Kaysı. Çocuğun gelecekte iyi bir konuma sahip olmasını isteyen ebeveynler buna uygun ad koymuşlardır; Kuşluhan, Oğulbike, Hanoğlu gibi adlar verirlerdi (Bağırov 1997'den aktaran; Ceferzade 1981: 34).

Eski Türklerde evlenmede kız evinin oğlan evinden kalım (kalın) veya başlık istemesi âdeti bulunmaktadır, yeni evlenenlerin hayatlarını düzenlemeleri için yapılan bir yardımdır. Kalına karşılık kız tarafı da 'çeyiz' getirirdi. Bugün de Azerbaycan'da çeyiz verme âdeti devam etmektedir. Erkeğe ev ve diğer taşınmaz emlak, kıza ev eşyalarından ibaret çeyiz verilir (<http://www.tarihistan.org/yazarlar/sevda-gasimova/azerbaycan-geleneklerinin-ahl-ki-ve-hukuki-yonleri/5360/>).

“Azerbaycan Türkleri ile diğer Türk toplulukları arasındaki en önemli kültürel bağ olan Nevruz geleneklerini unutturmak maksadı ile Sovyetler Birliği döneminde, Azerbaycan’da Nevruz etkinlikleri uzun bir süre yasaklanmıştır. Tüm baskılara rağmen Nahcivan’ın Ordubad bölgesi, bu gelenekleri devam ettirmekte direnmiştir” (Akyıldız 2018’ten aktaran; Hüseyinoğlu 2000: 166). Sovyetler Birliğinin 1992 yılında yıkılmasıyla Azerbaycan yeniden bağımsızlığa kavuşmuştur. Nevruz Bayramı diğer Türk coğrafyalarında olduğu gibi, Azerbaycan’da da bütün canlılığı ile yeniden kutlanmaya başlanmıştır (Akyıldız 2018: 3).

Giyinmek, insanoğlunun dünyada var olduğundan beri olan önemli bir olgudur. İlkçağlarda insanlar belli bölgelerini bitki veya hayvan derileri ile örtüyordu. Fakat zamanla iklim, toplumsal, sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlerin etkisiyle giysi kültüründe değişimler, gelişimler olmuşve daha fonksiyonel ürünler ortaya çıkmıştır. Giysiler, örtünme ihtiyacının yanında insanların dünya görüşlerini, dini inanışlarını yansıtan değerler haline gelmiştir.

“Giyim, kültürel ve tarihî bağlara, milletlerarası ilişkilere önemli bir kanıt teşkil eden ve milletin coğrafi çevresi ile ekonomik standartlarından etkilenen bir olgudur. Dolayısıyla giyim milletin tarihiyle sıkı sıkıya bağlıdır ve etkileşimi maddî kültürün diğer elemanlarından daha çok yansıtır” (Bayraktar 1999: 53). Toplumlar tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri mücadeleleri, dinleri, toplumsal, sosyal, kültürel olayları renklerle, sembollerle, kullandığı kumaşlarla giysilerine yansıtmışlardır. Bu giysiler toplumların sonraki nesillere bıraktığı somut kültürel miras halini almıştır.

Türk kültüründe de giyim önemli bir konudur. Türklerin kendine ait bir giyim kültürü vardır. Tarih sahnesinde uzun zamandır var olan Türklerin yaşadığı coğrafi konumlar, iklimler, savaşlar giysi kültürlerini etkilemiştir. Orta Asya’da yaşayan göçebe Türkler iklim şartlarının ve savaşçı ruhlarından dolayı deriden yapılmış daha rahat kıyafetler tercih etmişlerdir. Yerleşik hayata geçen Türkler ise dokuma kıyafetler giymeye başlamıştır.

Kadın kıyafetleri örtünme ihtiyacının yanı sıra toplumun kültürel, sosyal, ekonomik yapısını da göz önüne sermektedir. Toplum geçirdiği değişimlerin yansımaları en çok kadın kıyafetlerinde görmektediriz. Göçebe yaşayan hayvancılıkla uğraşan Türklerde kadınlar şalvar, cepken gibi rahat kıyafetler seçmişlerdir. Türklerde kadınlar da savaşçıydı ve rahat kıyafet seçimlerinde savaşçı bir toplum olmalarının da etkisi bulunmaktadır. İslamiyet’in Türkler tarafından kabul edilmesiyle birlikte kadınlar yaşamak, tülbent vb. kıyafetlerde kullanmaya başlamışlardır. Dini açıdan örtünmeyle birlikte kadınların sokak ve evlerinde giydikleri kıyafetler değişim göstermeye başlamıştır. Sokakta ferace, yaşamak, peçe gibi kıyafetler kullanılmaya başlanmıştır. Siyasi, sosyal ve dini

olayların yanı sıra kadınların güzel görünme ve süslenmeye olan eğilimlerden dolayı kadın kıyafetlerinin yelpazesi genişler.

Azerbaycan'da ipek ve yün dokumacılığı gelişmiştir ve bu durum giysilere de yansımıştır. Milli kıyafetleri çeşitli renklerde ipek kumaşlıdır. Kadın giysileri için ipek, tirme ve kadife kumaşları kullanılmaktadır. Kadın iç giyiminde pamuk ve keten malzemeleri kullanılmıştır. Kadınların tören kıyafetinde yaşa göre farklılıklar bulunmaktadır. Genç kadınlar daha canlı ve parlak, yaşlılar ise daha az süslü kıyafetler tercih etmişlerdir (Bayraktar 1999: 53-54).

Azerbaycan ve Türkiye, tarihi ve kültürel bağı olan iki devlettir. Bu iki devletin kültürel ve coğrafi yakınlığı giysi kültürlerine yansımıştır. Azerbaycan sahası kıyafet adlarının büyük bir çoğunluğu bugün Doğu Anadolu illeri ağzlarında işlek olarak kullanılmaktadır. Azerbaycan kadın giysi adlarına Kars, Erzurum, Iğdır ve Ardahan illerinde rastlanmaktadır. Azerbaycan kadın kıyafetlerinden leçek, cepken, dizlik, şalvar, yemeni, mendil Erzurum'da, çalma, şalvar, cepken, arkalık Iğdır'da, dinge, üç etek, kalağey Kars'da, arkalık ve dinge Ardahan'da kullanılmaktadır.

1. Kadın Giysilerinde Kullanılan Malzemelerle İlgili Sözlər

Kadın giysilerine özel üretilen kumaşlar ve süslere ait kelimeler tespit edilmiştir. Ayrıca kadın kıyafetlerine uygulanan işlemlere de bu başlık altında yer verilmiştir:

130

Dəhrəburun (I): (Far.+Tür.) Dokunan şeylere (halı, kilim vb.) ve “kelağayı” denen büyük başörtülerine kartal gagası şeklinde konan bezek, süs, nakış (nakışların eğik kısmı yukarı doğudur) (A.T.S.: 831).

Döyəc (II): Tür. Eskiden başörtüsü veya bezleri düzgün taş üzerinde ağaç tokmaklarla vurarak kırışıklığını açma işi (A.T.S.: 965).

Əqrəman: Tür. İnce kumaştan yapılmış kadın elbiselerinin eteğine konan büzgü, farbala (A.T.S: 1093).

Gecə-Gündüz: Tür. Eskiden kadın elbisesi dikilen bir ipek kumaşın adı (A.T.S: 1247).

Gülməxmər: Far. İnce ipek kumaş üzerinde büyük gül, çiçek şeklinde süsleri olan ve kadın elbisesi yapılan pahalı kumaş (A.T.S: 1344).

Kəlağayıçılıq: Tür. Kelağayı adlı başörtüsü dokuma işi (A.T.S: 1754).

Ləçəklik: Tür. Başörtüsü yapmaya yarar beyaz bez vb. (A.T.S.2256).

Mərmərşahi: Far. Başörtüsü, iç çamaşırı ve bebek elbisesi yapmada kullanılan, beyaz, ince ve sargı bezinden biraz daha sık dokunmuş kumaş (A.T.S:2391).

Orqanza: İt. Kadın elbiselerinde kullanılan ince kolalı kumaş, bir tür ipekli kumaş (A.T.S: 2627).

Saraflanlıq: Tür. Sarafana has, sarafan adlı kolsuz kadın elbisesine ait (A.T.S: 2888).

Şəltəlik: Tür. Alt etek yapmaya yarar veya onun için ayrılmış. / Dizlik için ayrılmış veya dizlik yapılacak (kumaş) (A.T.S: 3137).

Yaşmaqlıq: Tür. Yaşmak takmak için kullanılan kumaş (A.T.S: 3593).

Yubkalıq: Tür. Etek yapmaya yarar veya etek için ayrılmış (A.T.S: 3666).

Ətəkkik: Tür. Kadınların süs için elbiselerinin eteğine dikilen pul vb. (A.T.S: 1153).

2. Kadın Giyiminin Tarzı, Amacı ve Şekliyle İlgili Sözcükler

“Kadın giyimi erkek giyimi nazaran dini inanç, hayat tarzı, dünya görüşü, siyasi tutum ve gelenek açısından farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle kadın giyimini sadece sosyal bir örtünme ihtiyacından daha fazlasıyla ifade eden, yargılayan, beğeni veya eleştiri ortaya koyan, sınıflandıran ya da sadece giyimi yahut o giyim tarzının sahibi kadını tasvir eden, niteleyen bir söz varlığı ortaya çıkmıştır” (Güner 2018: 439).

Açıq (I): Tür. Çıplak, örtüsüz, üzerinde giysisi, örtüsü olmayan (A.T.S: 35).

Açıqgəzən: Tür. Dekolte giyinen. / Çarşaf bürünmeyen, çarşafsız dolaşan (A.T.S: 35).

Açıqlıq: Tür. Örtüsüz, açık, kapalı olmayan şeyi hâli (A.T.S: 36).

Açıq-Saçıqlıq: Tür. Dekoltelik; müstehcenlik (A.T.S: 36).

Başaçıq: Tür. Başında herhangi şapka veya örtü olmayan (A.T.S: 369).

Başıaçıq: Tür. Başında kalpak, başörtüsü vb. olmayan (A.T.S: 369).

Başıaçıqlılıq: Tür. Başın açık olması, başta hiçbir şey olmaması durumu (A.T.S: 370).

Başıləçəkli: Tür. Başını eşarp, yazma vb. ile örtmüş kimse (A.T.S: 371).

Başıörtüklü: Tür. Başında eşarp, şal vb. olan (A.T.S: 372).

Başıörtülü: Tür. Başında herhangi bir şey olmayan (A.T.S: 372).

Bipərdə: Far. Çarşafsız, yaşmaksız, örtüsüz (A.T.S: 466).

Börkəmək: Tür. Başı örtmek, bir şeyle sarmak (A.T.S: 519).

Bürüncəklənmək: Tür. Yüzünü yaşmakla örtmek (A.T.S: 560).

Bürüncəkli: Tür. Örtünmüş yüzüne tülbent, peçe vb. örtmüş (kimse) (A.T.S: 560).

Çadralı: Tür. Çarşaf örtünmüş kadın veya kız (A.T.S: 645).

Çadrasız: Tür. Çarşaf örtünmemiş kadın veya kız (A.T.S: 645).

Çalmalanmaq: Tür. Başını örtmek (A.T.S: 657).

Çalmalı: Tür. Küçük eşarp vb.'ni başına sarık gibi takmış (kimse) (A.T.S: 656).

Çalmaq (III): Tür. Eşarby tülbendi vb. başına örtüp arkasından bağlamak, sarmak (A.T.S: 656).

Çaralanmaq: Tür. Çarşafa bürünmek (A.T.S: 645).

Çarqatlı: Tür. (büyük) Başörtüsü takmış kimse (A.T.S: 663).

Çarqatlıq: Tür. Büyük başörtüsü, eşarp yapmaya yarayan (A.T.S: 663).

Çarşablanmaq: Tür. Çarşafa bürünmek, çarşaf giyinmek (A.T.S: 665).

Çarşablı: Tür. Çarşaf giyinmiş, üzerinde çarşaf olan (A.T.S: 665).

Çarşabsız: Tür. Çarşaf giyinmemiş, üzerinde çarşaf olmayan (A.T.S: 665).

Çarşabsızlıq: Tür. Çarşaf giyinmeme hali, üzerinde çarşaf olmama durumu (A.T.S: 665).

Çutqulu: Tür. Başında eşarby olan; başında şal veya atkı olan (A.T.S: 750).

Dekoltə: Fr. Boyun, omuz, kol, göğüs ve sırtın bir kısmını açıkta bırakan kadın elbisesi (A.T.S: 813).

Kəlağayılı: Tür. Başında kelayağı denen başörtüsü olan (kadın, kız) (A.T.S: 1754).

Ləçəkli: Tür. Başında örtük olan, başına başörtüsü bağlamış (A.T.S: 2257).

Ləçəksiz: Tür. Başörtüsü takmayan, başörtüsü olmayan (A.T.S: 2257).

Niqaplı: Tür. Duvaklı, yüzünde peçe olan (A.T.S: 2571).

Örpəkli: Tür. Başında büyük başörtüsü olan, büyük başörtüsü örtmüş kadın veya kız (A.T.S: 2664).

Örpəksiz: Tür. Büyük başörtüsü olmayan (A.T.S: 2664).

Rubəstə: Far. Yüzü kapalı (A.T.S: 2842).

Rübəndli: Tür. Yüzünde peçe olan (A.T.S: 2847).

Üzü Bağlı: Tür. Yüzüne peçe takmış olan (A.T.S: 3468).

Üzüaçıq: Tür. Yüzünü peçe ile örtmemiş; çarşafsız (A.T.S: 3468).

Yamşaqlı: Tür. Yaşmağı olan bk. yaşmaqlı (A.T.S: 3550).

Yamşımaq: Tür. Yabancı erkeklere görünmemek için örtünmek; yüzünü kapamak, peçe takmak, yaşmaklanmak. bk. yaşınmaq (A.T.S: 3550).

Yaşındırmaq: Tür. Örtünmeğe, peçe takmaya mecbur etmek (A.T.S: 3592).

Yaşmaqlamaq: Tür. Yüzünü yaşmakla kapamak (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlanma: Tür. Eskiden nişan töreninden sonra nişanlı kızın baba evinden dışarıya çıktığı zaman yüzüne peçe takması geleneği. Bk. yaşınma, yaşırma, yaşmaqutdu, yaşmaqvurdu, yaşmama (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlanmaq: Tür. Yaşmakla yüzünü örtmek, kapamak. Bk. yaşamaq, yaşmanmaq (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlatmaq: Tür. Yüzünü aşmakla örtmek (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlılıq: Tür. Yaşmağı olma hâli (A.T.S: 3593).

Yaşmaqsız: Tür. Yüzü açık, yaşmaksız (A.T.S: 3593).

Yaşmaqsızlıq: Tür. Yaşmağı olmama hâli (A.T.S: 3593).

3. Kadın Giysi Adlarının Sınıflandırılması

3.1. İç Giyimle İlgili Sözcükler

Tenin direkt üstüne giyilen ve mahrem yerleri kapatan giysilerin yanı sıra vücudün belli noktalarının daha iyi görünmesini sağlayacak giysi adları da tespit edilmiştir:

Balaqdar: (Tür.+Far.) Kadınların giydiği kısa, beli lastikli iç çamaşırı, don (A.T.S: 331).

Bədənçə: Tür. Kadınların giydikleri kısa içlik (A.T.S: 404).

Dar Tuman: (Tür.+Far.) Kadınların giydiği kısa, beli lastikli iç çamaşırı, külot (A.T.S: 786).

Darbalaq: Tür. Kısa erkek pantolonuna benzeyen ve kadınların giyindikleri uzun külot (A.T.S: 788).

Gentuman: Tür. Elbise altından giyilen beli büzgülü geniş etek (A.T.S: 1254).

Gentumanlı: Tür. Elbise altından giyilen geniş ve uzun don (kadın giyimi) (A.T.S: 1254).

Jipun: Far. Eteği daha kabarık göstermek için kadınların alttan giydikleri şey (A.T.S: 1692).

Korsaj: Fr. Kadın elbisesinin belden yukarı kısmı, küçük kısa korse (A.T.S: 1842).

Lepçik: Rus. Göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı (A.T.S: 2252).

Lif (III): Ar. Eskiden üzerine bluz giyilen ve gövdeyi sımsıkı saran astar, kadın elbisesinin üst kısmı (A.T.S: 2269).

Lifçik: Rus. Kadın iç çamaşırının veya çocuk elbisesinin göğsü örten kısmı. (A.T.S: 2269).

Şaltā: Far. Kadınların alttan giyindikleri, beyaz bezden yapılma ve dize kadar inen iç çamaşırı (A.T.S: 3137).

3.2. Üst Beden Giysileriyle İlgili Sözcükler

Bedenin üst kısmı için kullanılan giysilerdir. Giysinin boyutuna, kumaşına, üst bedende kullanıldığı yere göre adlandırmalar yapılmıştır. bk. Resim 6, Resim 7. Tespit edilen sözcükler şunlardır:

Arxalıq: Tür. Ev içinde giyilen kolsuz, kalınca bir tür kısa hırka (A.T.S: 207). bk. Resim 2, Resim 4.

Baharı (I): Tür. Kısa kollu kadın elbisesi (A.T.S: 323).

Balapuş: Far. Şal; pelerin (A.T.S: 332).

Bluza: Fr. Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 493).

Bolero (I): İsp. Kadın kıyafetinde boyu beli aşmayan, kollu küçük ceket, cepken (A.T.S: 498).

Buluz: Far. Kadınların etek veya pantolon üstüne giydikleri ince kumaştan, astarsız, gömlek şeklindeki giyim eşyası (A.T.S: 493).

Candonu: (Far.+Tür.) Genelde içi pamuklu veya kürklü, kolsuz bayan ceketini bk. canlıq (A.T.S: 498).

Çepken: Far. Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçlı bir çeşit kısa kadın elbisesi (A.T.S: 692). bk. Resim 1.

Eşmək (II): Tür. Yakası kürklü, kısa kollu kadın elbisesi (A.T.S: 1052).

Jaket: Fr. Kısa, hanım elbisesi (A.T.S: 1691).

Kimono: Jap. Kolu özel şekilde kesilmiş kadın giysisi (A.T.S: 1795).

Kuləcə: Tür. Boynuna eteğine, yakasına ve kollarının omuz kısmına kürk vb. dikilmiş üstlük, elbise (A.T.S: 1877).

Kofta: Rus. Gömleği andıran, vücudun üst kısmına giyilen ince kadın giyimi, bele kadar inen kısa elbise (A.T.S: 1815).

Koketka: Fr. Ampiyesman; kadın elbisesinin göğüs kısmı (A.T.S: 1816).

Kürdü (I): Tür. Kadın iç gömleği bk. küləcə (A.T.S: 1894).

Nimtən(ə): Far. Kolsuz kadın yeleği (A.T.S: 2573).

Qəsabə: Tür. Eskiden kadınların elbiselerinin yakasından aşağıya doğru sarkıttıkları süslü yakalık (A.T.S: 2074).

Qofta: Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 2144)

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3111).

Şal-Üzük: (Far.+Tür.) Şal (A.T.S: 3112).

3.3. Baş İçin Kullanılan Giysilerle İlgili Sözcükler

Baş için kullanılan giysilerin büyük bir çoğunluğunda dinin bir etkisi mevcuttur. Tespit edilen sözcüklere göre baş giysisi için genelde başörtüsü kullanılmıştır. Başörtüleri şekline, rengine, boyutuna ve kullandıkları kumaşa göre adlandırmışlardır. Baş giysisi için şu sözcükler tespit edilmiştir:

Ağabanı (I): Tür. Bu kumaştan yapılan ve genelde yaşlı kadınların sıcak havalarda kullandığı beyaz renkli başörtüsü (A.T.S: 58).

Ağbanı (II): Tür. Etrafı sarı iplik dantelli beyaz başörtüsü (A.T.S: 66).

Bağdadi (II): Tür. Bir tür ipek şal bk. bağdaduri (A.T.S: 316).

Bağdatı (II): Tür. Kenarlarında saçakları olan büyük başörtüsü (A.T.S: 316).

Başıqaltı: Tür. Başa konan başlığın altından örtülen eşarp vb. (A.T.S: 374).

Başörtüyü: Tür. Kadınların başlarını, saçlarını da içine açacak şekilde örttükleri örtü, eşarp, başörtüsü. bk. düyürd, kalağayı, qalağı, qəlağı, sərbənd, sərəndaz, şəddə (I) 3, yaylıq (II) (A.T.S: 375).

Çarqat: Far. Büyük başörtüsü, büyük eşarp (A.T.S: 663).

Çəki (IV): Tür. Kadınların başlarını, saçlarını örtmek için kullandıkları başörtüsü, bürgü, eşarp (A.T.S: 681).

Çit: Tür. Basma veya tek renkli pamuklu kumaş, başörtüsü, yemeni (A.T.S: 719).

Çutqabağı: Tür. Kadınların süs için taktıkları başlık (A.T.S: 750).

Çutqu (I): Tür. Hanımların başlarına örttükleri başörtüsü veya şal bk. xutuz (I) (A.T.S: 750).

Deqan: Tür. İnce pamuklu başörtüsü (A.T.S: 814).

Dəsmal: Far. Kare şeklinde başörtüsü (A.T.S: 861).

Dingə (II): Tür. Eskiden Rus kadınlarının başlarına taktıkları süslü, gümüş veya altından yapılma küçük başlık / Kadınların büyük başörtüsünün baş kısmı sol kulak üstüne gelecek şekilde bağladıkları başlık, bir tür sarık (A.T.S: 905).

Dingə (II): Tür. Kadınların büyük başörtüsünün baş kısmı sol kulak üstüne gelecek şekilde bağladıkları başlık, bir tür sarık (A.T.S: 905).

Dumca: Tür. Küçük başörtüsü (A.T.S: 973).

Əsməşal: (Tür.+Far.) Saf yünden dokunan, başa sarılan veya omza alınan ince kıymetli bir kumaş (A.T.S: 1146).

Heyratı (II): Tür. Alacalı bulacalı, renkli büyük ipek başörtüsü (A.T.S: 1395).

Hotus: Far. Elde işlenmiş ve başörtüsü altına takılan başlık, külah (A.T.S: 1455).

Kəlləpuş: Far. Başörtüsü (A.T.S: 1760).

Kisəyi: Ar. Far. İnce ve sık dokunmuş pamuklu kumaş, dülbend (A.T.S: 1807).

Ləçək: Far. İpek, ince pamukludan vb yapılan üçgen şeklinde başörtüsü (A.T.S: 2256).

Məndil (I): Başörtüsü (A.T.S: 2379).

Məqnə: Ar. Üçgen başörtüsü (A.T.S: 2370).

Nəznəzi (II): Tür. İpekli başörtüsü, ipekli bir eşarp (A.T.S: 2537).

Örpək (I): Tür. Kadınların başlarına örttükleri büyük başörtüsü (ipek veya pamuklu) (A.T.S: 2664).

Örtü: Tür. Başa örtmekle kullanılan şey (A.T.S: 2664).

Qadar: Tür. Çalma adlanan ve sarığa benzeyen başlığın üzerine bağlanan küçük başörtüsü (A.T.S: 1920).

Qıymaçə: Tür. Üçgen şeklinde kadın başörtüsü; şal; boyun atkısı, fişü; mendil (A.T.S: 2119).

Sallama (II): Tür. Büyük başörtüsü (A.T.S: 2876).

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3111).

Şal (II): Far. Söz kesme töreninde sözlenecek kız için, onunla evlenmek isteyen gencin evi tarafından elçilik ve yavuklama gayesiyle giden grup tarafından götürülen kırmızı renkli başörtüsü (A.T.S: 3112).

Şal-Üzük: (Far.+Tür.) Şal (A.T.S: 3112).

Şəbküləh: Far. Sarık ve kavuk altına giyilen külah, takke, başörtüsü (A.T.S: 3128).

Şəttə: Tür. Kadınların başlarına ve omuzlarına kadar örttükleri bir tür başörtüsü (A.T.S:3145).

Təkənə: Tür. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları beyaz örtü, beyaz eşarp (A.T.S: 3256).

Üz Yağlığı: Tür. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantal veya tül den örtü (A.T.S: 3461).

Üzlük (II): Tür. Genelde gelinlerin yüzüne örtülen kırmızı renkli duvak (A.T.S: 3467).

Yaşmaq: Tür. Müslüman kadınların ince tül bentten baş ve yüz örtüsü (A.T.S: 3549).

Yamışıq: Tür. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü (A.T.S: 3593).

Yemni: Ar. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, eşarp (A.T.S: 3621).

3.4. Alt Beden Giysileriyle İlgili Sözler

Bedenin belden aşağısı için kullanılan kıyafetlerdir. Tespit edilen sözcüklere göre pantolona dair söz varlığı kısıtlıdır, daha çok eteğe dair söz varlığı mevcuttur. Bu başlık için şu sözcükler tespit edilmiştir:

Çaxçur: Tür. Eskiden kadınların giydikleri beli ve ayakları boğumlu şalvar (A.T.S: 648).

Damən: Far. Belden aşağı kısmı örten kadın giysisi bk. damənə (A.T.S: 779).

Dizdik: Tür. Kadınların giydiği külot ve etek (A.T.S: 925).

Dizlik: Tür. Kadınların giydikleri bel kısmı büzgülü etek (A.T.S: 926).

Ətək: Tür. Elbisenin belden aşağıya doğru sarkan kısmı (A.T.S: 1152).

Kəmərçin: Far. Beli lastikli kadın elbisesi (etek) (A.T.S: 1764).

Şayaq: Tür. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik (A.T.S: 3120).

Şəltə: Far. Kadınların (alttan) giydiği kısa etek, jüp (A.T.S: 3137).

Şiltə: Far. Pileli mini etek (A.T.S: 3153).

Tuman: Tür. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik şekilde, genelde kadın giysisi (A.T.S: 3370).

Uzunətək: Tür. Eteği uzun olan bk. uzunətəkli (A.T.S: 3424).

Üçətək: Tür. Etekleri daha geniş bir tür aba (A.T.S: 3431).

Yubka: Rus. Elbisenin belden altta kalan kısmı, damen (A.T.S: 3666).

3.5. Tüm Vücudu Örtten Giysilerle İlgili Sözler

Tüm vücut giysileri iki parçadan veya vücudun her yerini örtecek şekilde olan tek bir parçadan oluşmuştur. Şu sözcükler tespit edilmiştir:

Başpaltar: Tür. Düğünü olan kız göçerken giydiği elbise, gelin giysisi (A.T.S: 375).

Çarğab: Far. Sırmalı elbise (A.T.S: 662).

Kəfrəm (II): Nahçıvan bölgesinde gelinlik verilen ad (A.T.S: 1751).

Kofta-Tuman: Kısa üstlük ve etekten oluşan kadın elbisesi (A.T.S: 1815).

Kürdü (I): Tür. Azerbaycanlı kadınların üstlük olarak giydikleri kadife vb. kumaşlardan yapılmış, ibrişim vb. süslenmiş beli büzgülü elbise bk. küləcə (A.T.S: 1894).

Sarağan: Rus. Rus kadınlarının giydiği kolsuz ve önden düğmelenen milli kıyafetleri / Genellikle kolsuz yazlık elbise (A.T.S: 2888). bk. Resim 5.

Xalat: Ar. Orta Asya Türklerinin giydikleri yakası açık, etekleri üst üste gelen elbise / Evde veya işte giyilen, yakası düğme veya iple kapanan ince elbise (A.T.S: 1477).

Yaraq (I): Tür. Kız çocuklarına kundağın üzerinden giydirilen uzunca elbise (A.T.S: 3564).

3.6. Dış Mekân Giysileriyle İlgili Sözler

Dış mekân giysileri mevsime, mekâna ve inanca göre şekillenmiştir. İslamiyetle beraber kadın için sokak ve iç mekân giysi kavramları ortaya çıkmıştır. Tespit edilen dış mekân giysileri de bu duruma yöneliktir:

Bürqə: Ar. Kadınların sokakta gezerken yüzlerine örttükleri seyrek dokunmuş örtü, nikâp, tutuk (A.T.S: 559).

Bürüncək: Tür. Şal, pelerin, çarşaf, pardesü vb. gibi bürünülen şeylere verilen ad bk. bürnək, büründük, bürünək (A.T.S: 560).

Çalos Çadrası: Tür. Krep türü kumaştan yapılan ve genelde zengin kadınlarının kullandığı çarşaf (A.T.S: 656).

Çadra: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 645).

Çarşab: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 665).

Çərç(ş)ov: Tür. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 693).

Manto: Fr. Genelde kürkten yapılan kadın paltosu (A.T.S: 2314).

Məcər: Ar. Kadınların yüzlerini kapamak için örttükleri örtü (A.T.S: 2353).

Pərəncə: Tür. Kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap (A.T.S: 2729).

Rubənd: Far. Yüz örtüsü, peçe (A.T.S: 2842).

Rübənd: Far. Yüze takılan örtü, yüz örtüsü (A.T.S: 2847).

Üz Yağlığı: Tür. Kadınların sokakta yüzlerine ince siyah örtü, nikap (A.T.S: 3461).

Yaşmaq: Tür. Müslüman kadınların ince tülbentten baş ve yüz örtüsü (A.T.S: 3593).

3.7. Ayak Giyimiyle İlgili Sözcükler

Tespit edilen sözcüklere göre kadınlar ile erkeklerin kullandığı ayakkabılarda malzeme farklılığı mevcuttur. Kadınların ayakkabısı daha süslüdür. Ayak giysisi için kullanılan sözcükler şunlardır:

Qalabaşmağı: Tür. Hanımların evde giydikleri bir tür ayakkabı (A.T.S: 1927).

Sağrı (II): Tür. Üst kısmı süslü, topuksuz kadın terliği (A.T.S: 2864).

Urusi: Tür. Altı kösele, üstü rügan (erkek için) veya kadife (kadın için) terlik (A.T.S: 3412).

4. Kökenleri Bakımından Giysi Adları

Kadın giysi adlarında farklı kökenlerden 43 sözcük kullanılmıştır: Arapça kökenli 7, Farsça kökenli 23, Fransızca kökenli 6, Rusça kökenli 5, İspanyolca kökenli 1, Japonca kökenli 1.

4.1. Arapça Kökenli Giysi Adları

Bürqə: Ar. Kadınların sokakta gezerken yüzlerine örttükleri seyrek dokunmuş örtü, nikâp, tutuk (A.T.S: 559).

Xalat: Ar. Orta Asya Türklerinin giydikleri yakası açık, etekleri üst üste gelen elbise / Evde veya işte giyilen, yakası düğme veya ipe kapanan ince elbise (A.T.S: 1477).

Lif (III): Ar. Eskiden üzerine bluz giyilen ve gövdeyi sımsıkı saran astar, kadın elbisesinin üst kısmı (A.T.S: 2269).

Məcər: Ar. Kadınların yüzlerini kapamak için örttükleri örtü (A.T.S: 2353).

Məqnə: Ar. Üçgen başörtüsü (A.T.S: 2370).

Niqap: Ar. Duvak, örtü (A.T.S: 2571).

Yemni: Ar. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, eşarp (A.T.S: 3621).

4.2. Farsça Kökenli Giysi Adları

Balapuş: Far. Şal; pelerin (A.T.S: 332).

Buluz: Far. Kadınların etek veya pantolon üstüne giydikleri ince kumaştan, astarsız, gömlek şeklindeki giyim eşyası (A.T.S: 538).

Çadra: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 645).

Çarğab: Far. Sırmalı elbise (A.T.S: 662).

Çarqat: Far. Büyük başörtüsü, büyük eşarp (A.T.S: 663).

Çarşab: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 665).

Çepken: Far. Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçlı bir çeşit kısa kadın elbisesi (A.T.S: 692).

Damən: Far. Belden aşağı kısmı örten kadın giysisi bk. damənə (A.T.S: 779).

Dəsmal: Far. Kare şeklinde başörtüsü (A.T.S: 861).

Hotus: Far. Elde işlenmiş ve başörtüsü altına takılan başlık, külah (A.T.S: 1455).

Jipun: Far. Eteği daha kabarık göstermek için kadınların alttan giydikleri şey (A.T.S: 1692).

Kəlləpuş: Far. Başörtüsü (A.T.S: 1760).

Kəmərçin: Far. Beli lastikli kadın elbisesi (etek) (A.T.S: 1764).

Kisəyi: Ar. Far. İnce ve sık dokunmuş pamuklu kumaş, dülbend (A.T.S: 1807).

Ləçək: Far. İpek, ince pamukludan vb yapılan üçgen şeklinde başörtüsü (A.T.S: 2256).

Nimtən(ə): Far. Kolsuz kadın yeleği (A.T.S: 2573).

Rubənd: Far. Yüz örtüsü, peçe (A.T.S: 2842).

Rübənd: Far. Yüze takılan örtü, yüz örtüsü (A.T.S: 2847).

Şal (II): Far. Söz kesme töreninde sözlenecek kız için, onunla evlenmek isteyen gencin evi tarafından elçilik ve yavuklama gayesiyle giden grup tarafından götürülen kırmızı renkli başörtüsü (A.T.S: 3112).

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3112).

Şəbküləh: Far. Sarık ve kavuk altına giyilen külah, takke, başörtüsü (A.T.S: 3128).

Şəltə: Far. Kadınların (alttan) giydiği kısa etek, jüp (A.T.S: 3137).

Şiltə: Far. Pileli mini etek (A.T.S: 3153).

4.3. Fransızca Kökenli Giysi Adları

Bluza: Fr. Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 493).

Dekoltə: Fr. Boyun, omuz, kol, göğüs ve sırtın bir kısmını açıkta bırakan kadın elbisesi (A.T.S: 813).

Jaket: Fr. Kısa, hanım elbisesi (A.T.S: 1691).

Koketka: Fr. Ampiyesman; kadın elbisesinin göğüs kısmı (A.T.S: 1816).

Korsaj: Fr. Kadın elbisesinin belden yukarı kısmı, küçük kısa korse (A.T.S: 1484).

Manto: Fr. Genelde kürkten yapılan kadın paltosu (A.T.S: 2314).

4.4. Rusça Kökenli Giysi Adları

Kofta: Rus. Gömleği andıran, vücudun üst kısmına giyilen ince kadın giyimi, bele kadar inen kısa elbise (A.T.S: 1815).

Lepçik: Rus. Göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı (A.T.S: 2252).

Lifçik: Rus. Kadın iç çamaşırının veya çocuk elbisesinin göğsü örten kısmı (A.T.S: 3137).

Sarafan: Rus. Rus kadınlarının giydiği kolsuz ve önden düğmelenen milli kıyafetleri (A.T.S: 2888).

Yubka: Rus. Elbisenin belden altta kalan kısmı, damen (A.T.S: 3666).

4.5. İspanyolca Kökenli Giysi Adları

Bolero (I): İsp. Kadın kıyafetinde boyu beli aşmayan, kollu küçük ceket, cepken (A.T.S: 498).

4.6. Japonca Kökenli Giysi Adları

Kimono: Jap. Kolu özel şekilde kesilmiş kadın giysisi (A.T.S: 1795).

5. Şəkil Bilgisi Bakımından Giysi Adları

5.1. Yapı Bakımından Giysi Adları

5.1.1. Basit Halde Bulunan Giysi Adları

Ağabanı (I), Ağbanı (II), Baharı (I), Balaq (III), Çaxçur, Çəki (IV), Çərç(ş)ov, Çit, Çutqu (I), Deqan, Dingə (II), Ətək, Eşmək (II), Heyratı (II), Kəfrəm (II), Kuləcə, Ləcə, Məndil (I), Pərəncə, Qadar, Qəsabə, Qofta, Sağrı (II), Şayaq, Şəltə, Şəttə, Şiltə, Təkənə, Tuman, Yamışiq, Yaraq (I), Yaşmaq, Balapuş, Kellepuş, Dumca, Lepçik, Balaqdar, Bağdadi (II), Bağdatı (II), Kürdü (I), Urusi, Yemni, Dizdik.

5.1.2. Türemiş Halde Bulunan Giysi Adları

+IXK eki ilə türeyen sözcükler;

Arxalıq, Dizlik, Üzlük (II).

+II eki ilə türeyen sözcükler;

Gentumanlı.

-Ueki ilə türeyen sözcükler;

Örtü.

+çA eki ilə türeyen sözcükler;

Bədəncə.

-keki ilə türeyen sözcükler;

Örpək (I) (Güngördü2012:89).

-mA eki ilə türeyen sözcükler;

Sallama (II).

-cek eki ilə türeyen sözcükler;

Bürünce. (Özkan: 88).

-mAç ile türeyen sözcükler;

Qıymaça (Clauson 1972:677).

5.1.3. Birleşik İsim Halindeki Giysi Adları

Başlıqaltı, Başörtüyü, Başpaltar, Candonu, ÇalosÇadrası, Çutqabağı, Darbalaq, Dar Tuman, Gentuman, Qalabaşmağı, Kəlağayı, Kofta-Tuman, Naznazi (II), Rubənd, Rübənd, Şal-Üzük, Şəbküləh, Uzunətək, Üçətək, Üz Yağlığı, Əsməşal.

5.2. Kelime Grubu Yapısındaki Giysi Adları

5.2.1. Ad Tamlaması Kalıbındaki Giysi Adları

Başlıqaltı, Başörtüyü, Başpaltar, Candonu, Çalos Çadrası, Çutqabağı, Qalabaşmağı, Üz Yağlığı.

5.2.2. Sıfat Tamlaması Kalıbındaki Giysi Adları

Darbalaq, Dar Tuman, Əsməşal, Gentuman, Uzunətək, Üçətək.

5.3. İkileme Kalıbındaki Giysi Adları

Naznazı (II).

Sonuç

Söz varlığı içinde giysi adları önemli bir yere sahiptir. Giysi adları bir milletin sosyo-kültürel yapısını, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği olayları yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu çalışmada Azerbaycan kadın kıyafet kültürü incelenmiştir.

Azerbaycan söz varlığı içinde kadın giysi adları önemli bir yere sahiptir. 110 tane kadın giysi adı tespit edilmiştir. Bunlar yedi başlığa göre sınıflandırılmıştır. İç giyim için 12, üst giyimi için 20, baş giyimi için 41, alt beden giyimi için 13, tüm vücut giyimi için 8, dış mekân giyimi için 13 ve ayak giyimi için 3 sözcük tespit edilmiştir. En az sözcük ayak giyiminde, en fazla sözcük ise baş giysisinde tespit edilmiştir.

Çalışmayı farklı köken açısından değerlendirdiğimizde, 7 tane Arapça, 23 tane Farsça, 5 tane Rusça, 6 tane Fransızca, 1 tane İspanyolca, 1 tane Japonca sözcük tespit edilmiştir. En az alıntı İspanyolca ve Japonca, en fazla alıntı ise Farsçadan yapılmıştır.

Şekil bakımında değerlendirdiğimizde 43 sözcük basit, 10 sözcük türemiş ve 21 sözcük birleşik yapıdadır. Ad tamlaması şeklinde oluşan 8, sıfat tamlaması şeklinde oluşan 6 sözcük vardır. Sıfat tamlaması şeklinde oluşan giysi adlarında isim unsuru olan giysiler, biçimiyle ilgili “dar tuman, gentuman, uzunətək” nitelenmiştir. Bunun yanında asıl sayı sıfatlarına da “üçətək” rastlanmıştır. İkileme şeklinde oluşan 1 sözcük vardır.

Giysi adlarının kuruluşunda tamlamalar ve yapım ekleri görev almıştır. Giysi adlarının türetilmesinde +U, -mA, +lXK, +II, +çA, -cek, -mAç yapım ekleri kullanılmıştır.

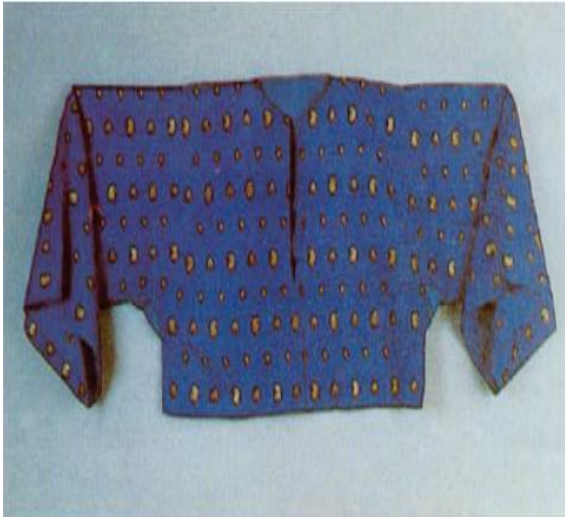
Azerbaycan Kadın Kıyafetlerinden Örnekler

Resim 1: Azerbaycan Halçası ve Halk Tatbiki Sanat Devlet Müzesinden 19.yy ait cepken.

Resim 2: 6810 envanter numaralı arkalık. XIX. yüzyıl.

Resim 3: Azerbaycan Halçası ve Halk Tatbikî Müzesi'nden 7498 envanter numaralı, 19. yy. kayıtlı üst köynek.

Resim 4: Arxaliq.

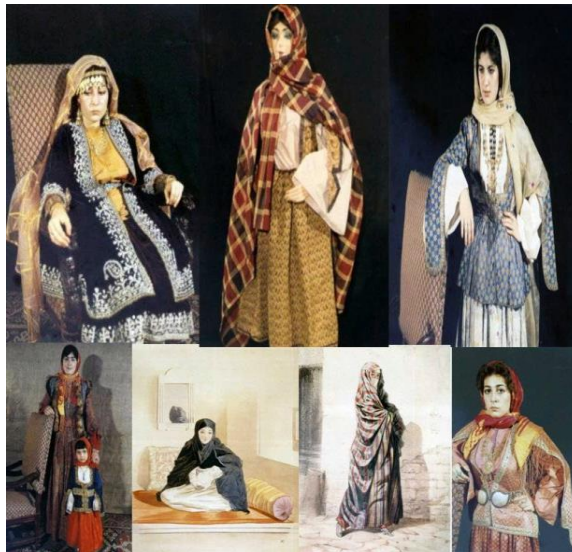
Resim 5: Sarafan, Tver Bölgesi

Resim 6: Azerbaijan Kadınlarının Üst Beden İçin Kullandığı Kıyafetler.

Resim 7: Azerbaijan Kadınlarının Üst Beden İçin Kullandığı Kıyafetler.

Resim 8: Azerbaijan Kadınlarının Kullandığı Kıyafetleri.

Resim 9: Azerbaycan Kadınlarının Kullandığı Kıyafetleri.

Extended Abstract

In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish were determined and evaluated based on Seyfettin Altaylı's Azerbaijan Turkish Dictionary. In the study, the vocabulary belonging to women's clothing names in Azerbaijani Turkish was revealed, and information about Azerbaijani women's clothing culture was presented. In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish have been identified and classified, and their origin and structure have been evaluated. Also, the place of Azerbaijan in Turkish culture and the clothing culture in Turks are mentioned.

147

Culture is the material and moral values that a society accumulates in the historical and social process. These material and spiritual values give societies an identity. It strengthens unity and solidarity in the society. It connects the future and past of societies. The society, whose culture is destroyed, also disappears.

Turks have been in the historical process for many years. The geography, wars and border neighbors they live in have affected their culture and have been in continuous social development and change. Social changes and interactions affected the cultural presence and unity of Turks with each other. For instance; using the Cyrillic alphabet by the Turks in Russian pressure affected the Turkish cultural unity. Despite social changes and all foreign interventions, Azerbaijani Turks have protected Turkish culture and struggled to keep their culture alive. Azerbaijan is the Turkish Republic where Turkish culture is continued. The custom of naming, the number of dowries, and the tradition of Nevruz, which are still in Turkish tradition and continue, are kept alive by Azerbaijan Turks.

Azerbaijan and Turkey are two countries with the historical and cultural bond. The cultural and geographical proximity of these two states is also reflected

in clothing cultures. The vast majority of the names of the clothes of Azerbaijan field are used in the mouths of Eastern Anatolian provinces today.

The dressing was a need for humankind in time but gained a cultural value over time. It became the values reflecting people's world views and religious beliefs. Societies reflected the struggles, religions; social and cultural events they have experienced in the historical process to their cloths with colours, symbols and fabrics. These garments have become the concrete cultural heritage left by societies to the next generations.

In Turkish culture, clothing is an important cultural value. The geographical locations, climates and wars that the Turks live have affected the Turkish clothing culture. Nomadic Turks living in Central Asia preferred more comfortable clothing made of leather due to their climatic conditions and warrior spirits. Turks, who adopted a settled life, started to wear woven clothes.

In addition to the need for veiling, women's clothing reveals the cultural, social and economic structure of society. The reflection of the changes in the society was seen mostly in women's clothes. For instance; with the acceptance of Islam, garments such as headscarves and chador were accepted by women.

In the vocabulary of Azerbaijan, female clothing names have an important place. 110 women's clothing names have been identified. These are classified according to seven topics. 12 words for underwear, 20 for upper wear, 41 for headwear, 13 for lower bodywear, 8 for full body wear, 13 for outdoor wear and 3 for footwear are identified. The least words were found in the footwear and the most words in the headwear.

When we evaluate the study in terms of different origins, 7 Arabic, 23 Persian, 5 Russian, 6 French, 1 Spanish and 1 Japanese word were identified. The fewest quotations are in Spanish and Japanese, and the highest in Persian.

In terms of shape, 43 words are simple, 10 words are lexicalized, and 21 words compound word. There are 8 words formed as a noun clause and 6 words formed as an adjective clause. Garments, which have a name element in the names of garments formed as adjective clause, are described as "dar tuman, gentuman, uzunətək". In addition, the cardinal number adjectives were also found to be "üçətək". There is 1 word formed as a reduplication.

Propositional phrase and derivational affixes took part in the establishment of clothing names. U, -mA, IXK, II, ÇA, -cek, -mAç derivational affixes are used for lexicalising of clothing names.

Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme

Özet

Bu çalışmada Seyfettin Altaylı'nın Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü baz alınarak Azerbaycan Türkçesindeki kadın giysi adları tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Bir milletin giyim-kuşamı o milletin tarihi, kültürel ve sosyal bağlarına dair önemli ipuçları vermektedir ve bu yüzden önem teşkil etmektedir. Giyim-kuşam unsurları bir toplumun kültürel somut mirasıdır. Bu değerli kültürel somut mirasın adlandırması da oldukça önemlidir.

İncelemenin sonucunda Azerbaycan Türkçesi giysi adları bakımından zengin bir kullanıma sahip olduğu görülmüştür. Giyim alanına ilişkin tespit edilen sözcükler belli başlıklar altında tasnif edilip köken ve yapı açısından incelenmiştir. Giysi adları genel olarak basit yapıda bulunmakla birlikte türemiş ve birleşik yapıda sözcükler de bulunmaktadır. Bazı giysi adlarının meydana gelirken söz grupları oluşturduğu gözlenmiştir. Köken bakımından incelediğimizde farklı dillerden sözcüklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada Azerbaycan Türkçesindeki kadına ait söz varlığı ortaya konulmuş ve Azerbaycan kadın giyim kültürüyle ilgili bilgiler sunulmuştur. Azerbaycan kadın giyim söz varlığının şekil ve köken açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Giysi Adları, Köken, Şekil Bilgisi.

An Investigation on Women's Clothing Names in Azerbaijan Turkish

Abstract

In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish were determined by evaluating Seyfettin Altaylı's Azerbaijan Turkish Dictionary.

149

The clothes of a country give significant clues about the nation's historical, cultural and social ties. Clothing-dressing units are the concrete cultural heritage of a society. The naming of this valuable concrete cultural heritage is also significant.

As a result of the analysis, it has been observed that Azerbaijan Turkish has a rich use in terms of clothing names. The words determined in the field of clothing were classified under specific headings and examined in terms of origin and structure. Clothing names are generally in simple structure, but there are also derivative and compound words. Some clothing names formed speech groups while they were occurring. When we examine in terms of origin, it is determined that words from different languages are used.

In the study, the vocabulary belonging to the woman in Azerbaijan Turkish was revealed, and information about the Azerbaijani women's clothing culture was presented. Evaluation of Azerbaijani women's clothing vocabulary in terms of shape and origin is included.

Keywords: Azerbaijan, Clothing Names, Origin, Morphology

Kısaltmalar:

A.T.S: Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü

Ar.: Arapça

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

İsp.: İspanyolca

Jap.: Japonca

Rus.: Rusça

Tür.: Türkçe

Kaynakça

Aksan Doğan. (2003). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. C.I-II-III, Ankara: TDK Yayınları.

Akyıldız, A. (2018). “Azerbaycan'dan Iğdır'a Nevruz Gelenekleri”. *Kafdağı*, 3 (1): 1-18.

Altaylı, Seyfettin (2018). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti (2006). Bakı: Şerq-Qerb.

Bagırov, Ajn (1997). “Nahçıvan’da Çocuklara Ad Verme Adetleri”. Çev. Lütfiye Velibeyli. *Bilig*, 4: 149-154.

Bayraktar, Fatma (1999). “Azerbaycan Kadın Giyim-Kuşamından Alınmış Örnekler”. *Erdem Halı Özel Sayısı I*, 10 (28): 53-57.

Buran, Ahmet-Alkaya, Ercan (2015). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford At The Clarendon Press.

Erden, Atilla (1998). *Anadolu Giysi Kültürü*. Ankara: Duman Ofset.

Erdin, Ceyda-Doğan, Levent (2018). “Trakya Ağızlarında Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme”. *II. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (Ed. Osman Kubilay Gül, Berker Kurt, Celal Can Çakmakçı). Ankara: 116-136.

Güner, Nurhan (2018). *Türkçenin Kadın Söz Varlığı*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Güneş, Çiğdem (2019). *Azerbaycan Türkçesinde Yapım Ekleri Ve İşlevleri*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngördü, Erol (2012). “Ürper Fiilinin Kökeni”. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 10: 83-97.
- Karaca, Veysel İbrahim-Yalçın, Süleyman Kaan (2016). “Azerbaycan Türkçesi Ağzlarında Görülen İkilemelerin Sözcük Türü / Yapı ve Anlam Bakımından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (4): 1651-1675.
- Karahan, Akartürk (2006). Tarihi Türk Dilinin Söz Varlığına Katkıları: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine. *Bilkent Üniversitesi 1. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Ankara: 1-12.
- Köymen, Mehmet Altay (1971). “Alp Arslan Zamanı Türk Giyim-Kuşamı”. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi’nin Üçüncü Sayısından Ayrı Basım*, Ankara.
- Mammadova, Arzu, “Azerbaycan’ın 19. Yüzyıl Yöresel Kıyafetleri”, Azerbaycan. (<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MAMMADOVA-Arzu-AZERBAYCAN%e2%80%99IN-19.-Y%c3%9cZYIL-Y%c3%96RESEL-KIYAFETLER%c4%b0.pdf> [28.01.2020].
- Özkan, Nevzat (2000). “Bir Ağız Sözlüğü Üzerine”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231584> [18.03.2020].
- Salman, Fikri-Atmaca, Zeynep (2009). “Erzurum’da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri”. *Sanat Dergisi*, 0 (15): 11-17
- Sarıtaş, Süheyla-Türksoy, Mehtap- Bilen (2007). “Suna, Balıkesir ve Çevresinde Geleneksel Kadın Giysisi “Ferace” Hakkında Etnografik Bir Araştırma”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18): 194-205.
- Sezer Arıg, Ayten (2006). “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22 (64-65-66): 141-160.
- http://www.bao.az/categories_Medeniyy%C9%99t/subcategories_Medeniyy%C9%99tparent/product_0730499172 [04.03.2020].
- <https://igdir.ktb.gov.tr/TR-55676/yoresel-giysiler.html> [04.03.2020].
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/kulturatlasi/ardahan-yoresel-giyim-kusam> [04.03.2020].
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/kulturatlasi/gym-kusam> [04.03.2020].
- Resim 1, Resim 2, Resim 3: <https://tekstilbilgi.net/azerbaycan-geleneksel-kiyafetleri.html> [11.01.2020].

Miyase Kübra RAMAZANOĞLU

Resim 4: <https://www.pinterest.it/pin/331085010080050750/> [11.01.2020].

Resim5:http://traditionalrussiancostume.com/costumeinfo/xru_en.php?nametxt=15 [11.01.2020].

Resim 6, Resim 7, Resim 8, Resim 9:
<http://tarixklubu.blogspot.com/2013/05/xalq-geyimlri.html> [11.01.2020].